

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) eğitiminin üstün zekalı ve yetenekli çocukların velilerinin OSB farkındalık düzeylerine etkisi

Ekinsu Başarı^{*1}, Kevkeb Şahin¹, Ecem Karabulut¹

¹Hadiye Kuradacı Bilim ve Sanat Merkezi, Mersin, Türkiye, ekinsubasari0117@gmail.com, kevkebsahin@gmail.com, ecemherguner@gmail.com

Kaynak Göster: Başarı, E., Şahin, K., & Karabulut, E. (2023). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) eğitiminin üstün zekalı ve yetenekli çocukların velilerinin OSB farkındalık düzeylerine etkisi. İçel Dergisi, 3 (2), 47-57

Anahtar Kelimeler

Değerler eğitimi
Aile
Otizm
Üstün zekalı
Üstün yetenekli

Öz

Nörogelişimsel bir bozukluk olan otizm spektrum bozukluğunun (OSB), yaygınlık derecesi gittikçe artmakta ve OSB'li bireylere- yakınlarına toplumun yanlış yaklaşımından dolayı önemli bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Sabır, hoşgörü, şefkat, saygı ve empati gibi sosyal değerler, bilgi üretimine aktif olarak katılan üstün zekalı ve yetenekli bireyler için çok önemlidir. Bu bireyler genellikle toplumda liderlik rolleri üstlenirler ve OSB ile ilgili gerekli sosyal becerilerle donatılmaları gerekir. Aileler değerler eğitiminde çok önemli bir rol oynarken, modern değişimler ve sosyal koşullar ailelerin çocuklarına değerler eğitimi konusundaki rehberlik görevini olumsuz etkilemektedir. Bu çalışma, geliştirilen OSB Farkındalık Eğitimi ile üstün zekalı veya yetenekli çocukların ebeveynlerini desteklemeyi ve bu sayede toplumsal değerlere sahip çıkarak OSB'li bireylerin ve ailelerinin sosyal hayata daha iyi uyum sağlamalarını amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmamızda 8-14 yaş aralığında üstün zekalı veya yetenekli çocuğu olan 20 veliye OSB ile ilgili farkındalık eğitimi verilmiştir. Eğitim, seminerler, atölye çalışması, özel eğitim okulu ziyareti, OSB'li bireyleri konu alan filmlerin analizlerini kapsamakta ayrıca hazırlanan broşürlerle yaygınlaştırma çalışmaları ile desteklenmiştir. Eğitim öncesi ve sonrasında Otizm Farkındalık Ölçeği uygulanmış ve katılımcıların farkındalık düzeylerindeki artışın anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde yapılan OSB Farkındalık Eğitiminin velilerin OSB bilgi düzeylerinde artış görülmüş, OSB ile ilgili görüşlerinde pozitif yönde artış olduğu belirlenmiştir.

Araştırma Makalesi

Geliş: 01.04.2023
Revize: 20.07.2023
Kabul: 01.10.2023
Basım: 09.10.2023

The effect of autism spectrum disorder (ASD) education on ASD awareness levels of parents of gifted and talented children

Keywords

Values education
Family
Autism
Gifted
Talented

Abstract

Autism spectrum disorder (ASD), a neurodevelopmental disorder, is becoming an important social problem due to its increasing prevalence and the wrong approach of society towards individuals with ASD and their relatives. Social values such as patience, tolerance, compassion, respect and empathy are very important for gifted and talented individuals who actively participate in the production of knowledge. These individuals often assume leadership roles in society and need to be equipped with the necessary social skills related to ASD. While families play a very important role in values education, modern changes and social conditions negatively affect the role of families in guiding their children in values education. This study aims to support the parents of gifted and talented children through ASD Awareness Training and to help individuals with ASD and their families better adapt to social life by embracing social values. In line with this purpose, 20 parents of gifted or talented children between the ages of 8-14 were provided with ASD awareness training. The training included seminars, workshops, visits to special education schools, analysis of films about individuals with ASD and was supported by brochures and dissemination activities. The Autism Awareness Scale was administered before and after the training and it was investigated whether the increase in the awareness levels of the participants was significant. As a result of the findings, it was determined that the ASD Awareness Training increased the ASD knowledge levels of the parents and there was a positive increase in their opinions about ASD.

Research Article

Received: 01.04.2023
Revised: 20.07.2023
Accepted: 01.10.2023
Online: 09.10.2023

1. Giriş

Değerler; bireylerarası ilişkileri düzenleme, ortak karar alma, seçme, sevinme, hüzünlenme, değerlendirme gibi süreçlere etki eden olgulardır. Bu yönüyle değerler; insan hayatını düzenleyen, yönlendiren, milli ve ahlaki unsurları belirleyen, kişiler arası saygı, sevgi gibi hayatı anlamlı kılan güdüleyici bir rol üstlenir [1].

Üstün zekâ ve yeteneklilik; ortalamanın üzerinde bir kabiliyet, yaratıcı düşünce, görev ve sorumluluğun bileşkesi olarak tanımlanmaktadır. Toplumun %2'sini oluşturan bu çocuklar yaşamları süresince idareci, lider olarak toplumun yönetici kesimini oluşturacaktır [2]. Bu çocukların aynı zamanda evrensel nitelikteki manevi ve ahlaki meselelere özel ilgileri olduğu da belirtilmektedir. Yüksek ahlaki duyarlılıklarının bir sonucu olarak üstün yetenekli ve zekalı çocuklar başkalarına karşı empatik tavır, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yardımlaşma, hastaları-çaresizleri-dışlanmışları düşünme, doğruluk gibi ahlaki değerlere sahiptirler [3]. Ancak, günümüzde teknoloji ile oluşan hızlı değişimler nedeniyle genç nesillere değerleri aktarma konusunda sorunlar yaşanabilmekte, hatta bu değişimler çoğu zaman toplumların değer yargılarında da aşınmaya neden olabilmektedir. Bu koşullarda toplumsal değerlerin devam ettirilebilmesi için çocuk ve gençlere sağlıklı kişiliğin temelini oluşturan toplumsal değerlerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır [4]. Yüksek ahlaki değerlere sahip üstün zekalı ve yetenekli çocukların gelecekte toplumda alacakları rollerini uygulama sürecinde gerekli hassasiyeti gösterebilmeleri için toplumsal değerler alanında formasyonlarının geliştirilmiş olması gerekmektedir [5].

Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük kısmının yetişkinlikte bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiğini göstermektedir. Çocuğun vicdanı, anne-baba ve diğer aile büyüklerinin kuralları ile şekillenmeye başlar. Bu yüzden aile iyinin, doğrunun, kutsalın fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilip içselleştirilmesinde en etkili kaynaktır [4].

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) doğuştan veya yaşamın ilk üç yılı içinde ortaya çıkan ve yaşam boyu devam eden; sosyal iletişimde problemler, motor gelişimde sorunlar, tekrarlayıcı davranışlar, bazen uyum problemleri ve kısıtlı ilgi alanları ile kendini gösteren karmaşık ve nörolojik gelişimsel bir bozukluktur [6]. OSB tanısı 1985 yılında her 2500 çocuktan 1'ine konulurken, günümüzde 68 çocuktan 1'ine konulmaktadır [7].

OSB'li çocuklar, rahatsızlıklarından kaynaklı olarak toplumun normallik tanımlarına uymayan otistik davranışlar sergilemektedir. Bu davranışlar, onların farklı, tuhaf, ilginç gibi etiketlenmelerine ve dışlanmalarına neden olmaktadır [6]. Halka açık alanlarda diğer insanların kızgın bakışlarına ve sözlü uyarılarına maruz kalmakta, lakaplarla nitelendirilmekte, normal tanımlara uyan yaşlılarına yaklaşması istenmemekte, belli alanlara girişleri engellenmeye çalışılmaktadır. OSB'li çocukların ebeveynleri çocuklarından dolayı suçlu görülmekte, akrabaları ve arkadaşları tarafından belli aktivitelerin dışında tutulmakta, kamusal alanlarda tepkili söz ve bakışlara maruz bırakılmaktadır [6].

Gerek OSB'nin yaygınlık derecesi, gerekse toplumun OSB'li bireyler ve yakınlarına olumsuz yaklaşımları, OSB'yi toplumsal bir sorun durumuna getirmektedir [7,8]. "Tnas [9] yaptığı çalışmada, toplumun algısı, tutum ve davranışları OSB'li bireylerin sosyalleşmesi ve sorunu çözüp toplumla bütünleşmesi açısından önemli olduğunu belirtmiştir."

Değerler eğitimi, bir toplumu meydana getiren bireylerin yaşam içerisindeki davranışlarını sorgulayan, insanları olumlu yönde destekleyen ve daha güzel, yaşanabilir yarınlar için insanda bulunması gereken evrensel değerleri öğretmek için bir girişimdir. Değerler eğitimi ailede başlar ve okul gibi kurumlarda planlı bir şekilde devam ettirilir.

Günümüzde otizm spektrum bozukluğu (OSB) artmakta olup, eksik ve yanlış bilgilerden dolayı toplumun bu spektrumunu yaşayan birey ve yakınlarına olumsuz davranışları bir sosyal soruna neden olmaktadır. Yapılan literatür taramalarında OSB'li bireylerin özellikleri ve yaşadıkları toplumsal sorunlar konusunda birçok çalışmanın yapıldığı; bu sosyal sorunun toplumsal değerlerle yaklaşılarak azaltılabileceğine ilişkin araştırmaların eksik olduğu belirlenmiştir. Ayrıca üstün zekalı ve yetenekli bireylerin ve ailelerinin bu sosyal sorun hakkında geleceğin çözüm ayağında bulunabilme olasılıklarının yüksek olduğu gerçeği göz önüne alınarak OSB ile ilgili farkındalık eğitimi konusunda literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çalışmada değerler eğitimi ailede başlar ilkesinden yola çıkarak OSB'nin özellikleri, OSB'li bireylerin ve ailelerinin sosyal sorunları konularında, üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin velilerine, farkındalık eğitimi vermek amaç edinilmiştir. Bu eğitim ile ailelere OSB tanıtılarak sabır, şefkat, hoşgörü, saygı, yardımseverlik, adalet, empati gibi toplumsal değerlerimizin içselleştirilip davranışlara aktarıldığı zaman; yaşanan sosyal sorunların azalabileceği konusuna dikkat çekmek hedeflenmiştir. Konuyla ilgili broşür hazırlanıp dağıtılarak, yaygınlaşma çalışması planlanmıştır. Çalışmada yürütülen farkındalık eğitim programının bir çerçeve program şeklinde olup yaygınlaştırılabilir nitelikte olmasına önem gösterilmiştir.

2. Yöntem

Çalışma, üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili detaylı bir literatür taramasını içeren birinci aşamada; daha önce yapılmış çalışmalar ve elde edilen bulgular incelenmiş, Dünya'da ve Türkiye'de yapılan farkındalık

eğitimi, bu eğitimlerin uygulandığı hedef kitleler ve eğitimlerde değerler eğitiminin rolünü araştıran bilimsel çalışmalar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızın ikinci aşamasında ise; toplumumuzun otizm kavramına bakışı, otizm farkındalığı ve otizmlili çocuğı olan ailelerin yaşadıkları problemleri algılama düzeyleri ve değerler eğitiminin bu konudaki rolü ile ilgili farkındalık düzeyini tespit etmek amacıyla anket uygulaması yapılmıştır. Öncelikle, projenin örneklemini oluşturmak amacıyla Mersin ilinin Tarsus ilçesinde, 8-14 yaş aralığındaki üstün zekâ veya yetenekli çocuğı olan velilere, çalışmaya katılım anketi düzenlenip Şekil 1’de görüldüğü gibi, 20 gönüllü veli belirlenmiştir.

Şekil 1. Belirlenen 20 veli.

Çalışmada yarı deneysel model uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak literatür taramalarında belirlenen ve araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan Otizm Farkındalık Anketi kullanılmıştır [10]. Çalışmada kullanılacak anket sorularına, eğitimi verecek olan uzmanlarla incelenerek karar verilmiştir. Çalışmada anketi kullanabilmek için gerekli izinler alınmıştır. Otizm Farkındalık Anketi, katılımcıların demografik bilgilerini betimleyen 6 soru, farkındalığı ortaya koyan 18 soru olmak üzere toplam 24 sorudan oluşmaktadır. Çalışma grubuna uygulanan ankette farkındalığı ölçen 18 soru, OSB bilgi durumu ve görüşler olmak üzere iki alt başlıkta analiz edilmiştir. Otizm Farkındalık Anketi çalışmada ön test ve son test uygulaması olarak kullanılmıştır.

Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir. Veli demografik verilerini ve özelliklerini tanımlamak için frekans ve yüzde ifadeleri kullanılmıştır.

Tablo 1. Çalışmaya katılan çalışma grubunun demografik bilgileri.

Yaş Aralığı	Frekans	Yüzde (%)
29-34	4	20
35-40	10	50
41-46	5	25
47-53	1	5
Eğitim Durumu		
İlkokul	1	5
Ortaokul	4	20
Lise	4	20
Ön lisans	3	15
Lisans	7	35
Yüksek Lisans	1	5
Meslek		
Ev hanımı	8	40
Öğretmen	7	35
Teknik Eleman	2	10
Serbest Meslek	2	10
Emekli	1	5
Medeni Durum		
Evli	20	100

Çalışma grubunun yaş dağılımını incelediğimizde 29-34 yaş aralığında olanların oranının %20, 35-40 yaş aralığının %50, 41-46 yaş aralığının %25, 47-53 yaş aralığının %5 olduğu görülmüştür.

Çalışma grubunun eğitim durumları incelendiğinde, ilkokul mezunlarının oranının %5, ortaokul mezunlarının %20, lise mezunlarının %20, ön lisans mezunlarının %15, lisans mezunlarının %35 ve yüksek lisans mezunlarının oranının %5 olduğu belirlenmiştir.

Meslek açısından en yüksek oranın %40 ile ev hanımlarına ait olduğu görülmüş olup; bu oranı %35 ile öğretmenler (yönetici, öğretmen) takip etmektedir. Çalışma grubunda %10 oranında serbest meslek (özel sektörde yönetici), %10 teknik eleman ve %5 oranında emekli veli bulunmaktadır.

Tablo 2. Çalışma grubunun özellikleri.

	Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
OSB kavramını daha önce duydunuz mu?	19	95	1	5
Ailenizde kan bağı olan kişiler arasında otizmlili birey var mı?	2	10	18	90
OSB konusunda herhangi bir eğitim, seminer veya konferansa katıldınız mı?	0	0	20	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, çalışma grubunun %95’i otizmi, anlamını bilsin veya bilmesin, kavram olarak daha önce duyduğunu beyan etmiştir. Bu doğrultuda otizm kavramını duymadığını belirtenlerin oranı %5 olmuştur. Çalışma grubunun %90’nının ailesinde otizmlili birey olmadığı; %10’unun ise ailesinde otizmlili birey olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışma grubunun tamamı otizm ile ilgili bir eğitim, seminer veya konferansa katılmadığını belirtmiştir.

Üçüncü aşamada; 8-14 yaş grubunda üstün zekalı ve yetenekli çocuğu olan 20 veliden oluşan çalışma grubuna 4 hafta süren ve 10 oturumdan oluşan otizm Farkındalık Eğitimi verilmiştir. Eğitim programı Tablo 3’teki gibi yürütülmüş olup; alanında uzman psikolog ve eğitmenler tarafından uygulanmıştır.

Tablo 3. Otizm farkındalık eğitim programı.

Oturum Sayısı	Tarih	Saat	Konu	Katılımcılar
1	17.12.2019	14:30-15:30	Proje tanıtımı	Çalışma grubu, proje öğrencisi, danışman öğretmen ve eğitmenler
2	18.12.2019	14:30-15:30	Otizm farkındalık anketi ön testi uygulaması	Çalışma grubu ve proje öğrencisi
3	21.12.2019	14:30-15:30	OSB nedir? OSB erken yaşta nasıl fark edilir? OSB görülme sıklığı ve OSB’li bireylerin özellikleri nelerdir? Konulu eğitim semineri	Çalışma grubu proje öğrencisi ve uzman psikolog
4	24.12.2019	14:30-15:30	OSB’li bireylerin ve yakınlarının yaşadıkları sorunlar nelerdir? Konulu eğitim semineri	Çalışma gurubu, proje öğrencisi, danışman öğretmen ve uzman psikolog
5	25.12.2019	14:30-15:30	OSB’li bireylerin ve yakınlarının yaşadıkları sorunlara toplumsal değerlerimizle yaklaşım nasıl olmalı? Çözüm yolları konulu eğitim	Çalışma gurubu, proje öğrencisi, danışman öğretmen ve uzman psikolog
6	28.12.2019	13:00-15:00	OSB’li bireylere iletişim kurma becerileri atölye çalışması	Çalışma gurubu, proje öğrencisi, danışman öğretmen ve uzman psikolog
7	03.01.2020	13:30-15:00	Özel eğitim okulu ziyareti ve otizmlili bireylerin eğitim hakları, ortamları etkinliği	Çalışma gurubu, proje öğrencisi, danışman öğretmen, OSB’li bireylerin anneleri ve OSB’li bireyler
8	04.01.2020	14:30-15:30	OSB konulu broşür hazırlama ve dağıtma	Proje öğrencisi, uzman eğitmen ve danışman öğretmen
9	05.01.2020	14:30-15:30	Otizmlili bireyleri konu alan filmlerden toplumsal yaklaşımla ilgili kesitler izlenmesi ve uzman eşliğinde analizler yapılması	Çalışma grubu, proje öğrencisi ve uzman psikolog
10	06.01.2020	13:30-14:00	Otizm farkındalık anketi son test uygulaması	Çalışma grubu, proje öğrencisi ve danışman öğretmen

Eğitim programında OSB ile ilgili tanılama yöntemleri, yakınlarının yaşadıkları toplumsal sorunlar, OSB’nin görülme sıklığı gibi temel bilgiler Şekil 2’de görüldüğü gibi alanında uzman psikologlar tarafından aktarıldı.

Şekil 3’te görüldüğü gibi otizmlili bireyler ve yakınlarıyla empati kurarak, sabır, hoşgörü gibi toplumsal değerlerle iletişim kurma çalışmalarını konu alan atölye çalışması yapılmıştır.

Eğitim programı çerçevesinde Şekil 4’de görüldüğü gibi, özel eğitim okulu ziyaret edilmiş olup; OSB’li öğrenci ve velileri ile uzman psikolog rehberliğinde yapılandırılmamış sohbetler edilmiştir. OSB’li bireylere toplumsal değerlere uygun davranışların sergilendiği örnek yaklaşımlar gösterilmiştir. OSB’li bireylerin eğitim ortamları gözlenmiştir.

Şekil 2. Uzman psikolog.

(a)

(b)

Şekil 3a, 3b. Atölye çalışması.

(a)

(b)

Şekil 4a, 4b. Eğitim ortamları.

Programdaki oturumlarda uzman eğitmen rehberliğinde, Temple Grand, Benim Adım Khan ve Mucize Doktor gibi OSB'li bireyleri konu alan filmler izlenerek, OSB'li bireyleri toplum içinde tanıma, sosyal uyumları sırasında empati kurma, merhamet, sabır, hoşgörü, saygı, sevgi kavramları üzerinde durularak Şekil 5'de görüldüğü gibi filmlerin analizleri yapılmıştır.

Eğitim süresince, hazırlanan çalışma grubuna dağıtılmak üzere Şekil 6 ve Şekil 7'de görüldüğü gibi broşür hazırlanmış ve dağıtılmıştır.

Şekil 5. Filmlerin analizi.

Otizmi anlamak için EMPATİ, SEVGİ, HOŞGÖRÜ VE SABIR

DOĞRU BİLİLEN BAZI YANLIŞLAR

YANLIŞ
Otizm teşhisi sadece 3 yaş ve sonrasında koyulur
DOĞRUSU:
Otizm, doğuştan gelen bir yetersizliktir. Dikkatli gözlem ve değerlendirme ile 18 aydan itibaren otizm riski belirlenebilir.

YANLIŞ
Hepsinin dış görünüşleri aynıdır.
DOĞRUSU
Otizmli çocukların tümü birbirinden farklı fiziksel özelliklere sahiptir.

YANLIŞ
İlaç kullanarak iyileşirler.
DOĞRUSU
Otizmin tek tedavisi erken ve yoğun eğitimidir. İlaçlar ana belirtileri düzeltmez, sadece eşlik eden sorunlar için kullanılabilirler.

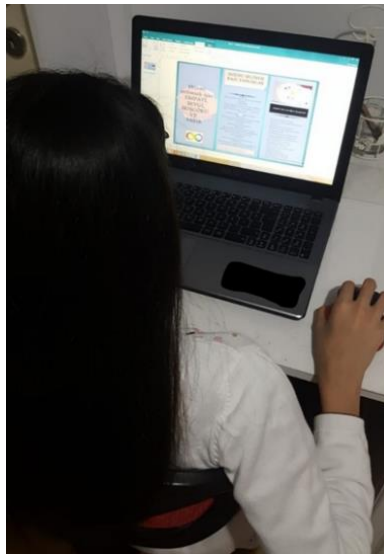
YANLIŞ
Otizmli çocuklar sarılmayı sevmez.
DOĞRUSU
Otizmli çocuklar uygun etkileşim geliştirme konusunda desteğe ihtiyaç duyarlar.

Otizmli bir çocuğun duyguları

Ben tuhafım, ben yeniyim
Sen de öyle misin acaba diye merak ediyorum
Havada sesler duyuyorum
Senin duymadığını görüyorum ve bu hiç adil değil
Hüzünlü hissetmek istemiyorum
İnsanlar güldüğünde ağlıyorum, kendimi küçülmüş hissediyorum
Ben tuhafım, ben yeniyim
"Kendimi reddedilmiş gibi hissediyorum" diyorum
Bunun sorun olmadığı bir günü hayal ediyorum
Uymaya çalışıyorum
Umarım bir gün başarırım
Ben tuhafım, ben yeniyim
<https://www.egitimpedia.com/otizmli-bir-ogrenci-olmak>

Kaynak: <https://www.tohumotizm.org.tr/>

Şekil 6. Broşür.

Şekil 7. Broşür.

3. Bulgular

Otizm Farkındalık Anketi yapılmış ve çalışma grubunun demografik özellikleri değerlendirilmiştir. Daha sonra Otizm Farkındalık anketinden alınan veriler, OSB ile ilgili çalışma grubunun bilgi düzeyi ve farkındalık durumu ve OSB ile ilgili görüşleri olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

3.1. OSB bilgi düzeyi ve farkındalık durumu

Çalışmada 8-14 yaş aralığında üstün zekalı veya yetenekli çocuğu olan 20 velinin otizm kavramının ne ifade ettiğinin sorulduğu sorulara eğitim öncesi ve sonrası verilen cevaplara ilişkin bulgular [Tablo 4](#)'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Çalışma grubunun OSB kavramına ait eğitim öncesi ve eğitim sonrası bilgi düzeyinin karşılaştırılması.

	Eğitim öncesi				Eğitim sonrası			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
OSB kavramı size ne ifade ediyor?								
Sosyal iletişimde bozukluk	11	55	9	45	19	95	1	5
Bir çocuk hastalığı	7	35	13	65	7	35	13	65
Dahilik	4	20	16	80	2	10	18	90
Zihinsel engellilik	4	20	16	80	0	0	20	100
Bir şey ifade etmiyor	3	15	17	85	0	0	20	100
Bedensel engellilik	2	10	18	90	0	0	20	100
Kromozom eksikliği-fazlalığı	2	10	18	90	2	10	18	10
Diğer	1	5	19	95	0	0	20	100
Aşırı şişmanlık	0	0	20	100	0	0	20	100
Sizce OSB'li çocuğu olan aileler neler yaşıyor?								
Psikolojik sorunlar	9	45	11	55	14	70	6	30
Dışlanma	10	52	10	50	20	100	0	0
Aile içi sorunlar	5	25	15	75	14	70	6	30
Ekonomik sorunlar	1	5	19	95	10	50	10	50
Sizin çocuğunuz OSB'li olsa neler hissederdiniz?								
Üzülürüm/ Kötü hissederdim	14	70	6	30	9	45	11	55
Tüm hayatımı ona adadım	11	55	9	45	10	50	10	50
Ona yardımcı olmak için eğitim almak isterdim	7	35	13	65	14	70	6	30
Tedavi yolları arardım	6	30	14	70	3	15	17	85
Eğitim almasını sağladım	6	30	14	70	18	90	2	10
Yaşamadan bilinmez	2	10	18	90	0	0	0	0

Otizm kavramının araştırma grubundaki veliler için ne ifade ettiği sorulduğunda alınan cevaplar otizm farkındalığı hakkında fikir vermektedir. Eğitim öncesinde çalışma grubunun %55'i otizmi sosyal iletişim becerilerinde bozukluk olarak tanımlarken; otizmi bir çocuk hastalığı olarak tanımlayanların oranı %35 olarak tespit edilmiştir. Bu oranları takip eden cevaplar sırasıyla dahilik %20, zihinsel engellilik %20, bir şey ifade etmiyor %15, bedensel engellilik %10, kromozom eksikliği veya fazlalığı %10, diğer %5 olarak saptanmıştır. Eğitim sonrasında çalışma grubunun %95'i OSB'nin sosyal iletişim becerilerinde bozukluk olduğunu ifade etmiştir.

Çalışma grubuna "otizmlili çocuğu olan ailelerin neler yaşadığını düşünüyorsunuz?" şeklinde yöneltilen anket sorusuna eğitim öncesinde alınan cevapların %50'si dışlanma olmuştur. Bu cevapları %45 ile psikolojik sorunlar, %25 aile içi sorunlar, %5 ile ekonomik sorunlar takip etmiştir. Eğitim sonrasında aynı soruya verilen cevaplar değerlendirildiği zaman, çalışma grubunun tamamının OSB'li çocuğu olan ailelerin dışlanma, %50'si ekonomik sorunlar ve %75'i aile içi sorunlar yaşadığı yönünde görüşlerinde artış olmuştur. Eğitimden sonra çalışma grubunun tamamının OSB'li birey ve yakınlarının yaşadıkları en etkileyici problemin toplumsal dışlanma olduğunun beyan edilmesi dikkat çeken bulgu olup; verilen farkındalık eğitiminin amacına ulaştığını düşündürmüştür.

Eğitim öncesinde çalışma grubunun %70'i OSB'li çocuğu olsa üzüleceğini, %55'i tüm hayatını ona adayacağını, %30'u eğitim almasını, %30'u tedavi yollarını arayacağını, %35'i ona yardımcı olmak için eğitim almak istediğini, %10'u yaşamadan bilemeyeceği yönünde görüş bildirmişti. Verilen farkındalık eğitiminden sonra, eğitimin gerekliliğine ait düşünceleri değişmiş ve çalışma grubunun tamamı çocuğunun eğitim almasını sağlayacağını ifade etmiştir. Ayrıca kendini üzgün hissetme konusunda bakış açıları değişmiş, %70 olan üzülürüm ifadesinin oranı %45'e düşmüştür. Günümüzde otizmin en geçerli tedavisi yoğun ve sürekli eğitimdir. Bunu bildiğini beyan eden veli oranı %30 iken; farkındalık eğitiminden sonra bu oranın %95'e yükselmiş olduğu belirlenmiştir.

3.2. OSB hakkında veli görüşleri

Çalışma grubunun OSB hakkındaki eğitim öncesi ve eğitim sonrası bilgi durumları [Tablo 5](#)'te verilmiştir.

Tablo 5. Çalışma Grubunun OSB Hakkında Verilen Farkındalık Eğitimi Öncesi ve Sonrası Bilgi Durumlarının Karşılaştırılması.

	Eğitim öncesi				Eğitim sonrası			
	Evet		Hayır		Evet		Hayır	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
OSB'li birey gördünüz mü?	6	30	14	70	20	100	0	0
Çevrenizde OSB'li çocuğu olan bir aile var mı?	3	15	17	85	2	10	18	90
OSB'li çocuğu olan ailelere ev ziyaretinde bulunmaya çekinir misiniz?	8	40	12	60	3	15	17	85
Toplumda OSB farkındalığı olduğunu düşünüyor musunuz?	15	75	5	25	4	20	16	80
Sizce OSB eğitim ile en aza indirgenebilir mi?	16	80	4	20	20	100	0	0
Çocuğunuzun OSB bir yaşıtıyla arkadaş olmasını ister miydiniz?	1	5	19	95	19	95	1	5
Çocuğunuzun OSB olmasından şüphelendiniz mi?	3	15	17	85	1	5	19	95
OSB belirtilerini öğrenmeniz hem siz hem de çevreniz için önemli olduğunu düşünüyor musunuz?	7	35	13	65	20	100	0	0
OSB bir bireyle bir arada bulunmanız sizi rahatsız eder mi?	7	35	13	65	0	0	20	100
OSB çocuğu olan ailelerin yaşadığı problemlerin farkında mısınız?	1	5	19	95	19	95	1	5
OSB çocukların nerede ve nasıl eğitim aldığını biliyor musunuz?	1	5	19	95	20	100	0	0
Çocuğunuzun sınıfında OSB çocuğun olması sizi rahatsız eder mi?	6	30	14	70	2	10	18	90
OSB kalıtsal bir hastalık mıdır?	16	80	4	20	20	100	0	0
OSB'nin tek çaresinin sürekli eğitim olduğunu biliyor musunuz?	20	100	0	0	20	100	0	0
Bu projenin OSB hakkındaki görüşlerinize olumlu yönde katkıda bulunacağını düşünüyor musunuz?	20	100	0	0	20	100	0	0

Çalışma grubunun %70'i OSB'li birey görmemişken, verilen eğitimde özel eğitim kurumunun ziyaret edilmesi ile çalışma grubunun tamamı OSB'li bireyleri yakından görme olanağı bulmuştur. %60'ı OSB'li çocuğu olan aileye ziyaretten çekinmediğini belirtirken eğitim sonrasında ise bu oranın %95'e yükseldiği belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan velilerin, %20'si eğitim ile OSB'nin en aza indirilebileceğini, %95'i OSB'li çocukların nerede ve nasıl eğitim aldığını bilmediğini belirtmiştir. Eğitim sonrasında yapılan veri analizinde ise çalışma grubunun tamamı OSB'nin eğitimle en aza indirgeneceğini ve OSB'li çocukların nerede ve nasıl eğitim aldığını bildiklerini ifade etmişlerdir.

Eğitim öncesinde çalışma grubunun %5'i, eğitim sonrasında ise tamamı OSB'li çocuğu olan ailelerin yaşadıkları problemlerin farkında olduğunu belirtmiştir. Çalışma grubunun %75'i toplumda OSB farkındalığının olduğunu düşünürken, eğitim sonrasında %80'i toplumda OSB farkındalığının olmadığı yönünde aksi görüş bildirmiştir.

Eğitim öncesinde çalışma grubunun %5'i çocuğunun otizmli bir yaşıtıyla arkadaş olmasını onaylarken, farkındalık eğitiminden sonra bu oranın %95'e yükseldiği belirlenmiştir. Bu bulgumuz OSB'li bireye ve yakınlarına toplumsal değerlerin verdiği bilinçle yaklaşmanın, onların toplumsal dışlanma sorunlarıyla karşılaşmayacakları düşüncesini oluşturmuştur. Ayrıca OSB belirtilerinin öğrenilmesinin hem çalışma grubu için hem de çevresindeki insanlar için önemli olup olmadığı yönündeki soruya, %35 oranında önemli olduğunu ifade etmiştir. Eğitim sonrasında ise çalışma grubunun tamamı, OSB belirtilerinin öğrenilmesinin önemli olduğu yönünde fikir beyan etmiştir.

4. Sonuç ve Tartışma

Çalışma, 8-14 yaş aralığında üstün zekalı veya yetenekli çocuğu olan 20 veli ile yürütülmüştür. OSB konusunda eğitim verilerek, farkındalıklarının oluşması ve toplumsal değerlerin içselleştirilerek davranışlara yansımaları sağlanarak OSB'li bireyler ile yakınlarının yaşadıkları dışlanma, psikolojik sorunlar gibi toplumsal sorunların

çözümü olabileceği görüşünün yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Üstün zekalı veya yetenekli bireyler toplumun %2'lik kısmını oluşturmakla beraber, sahip oldukları duyarlılık, problem çözme yetenekleri gibi özelliklerinin toplumun diğer kesimlerinden daha üst seviyede olduğu gerçeğinin farkında olunarak, toplumsal değerler bilgisinin ailede kazandırılmaya başlamasının çok önemli olduğu sonucuna varılmıştır [5,10].

Çalışmada, ankette bulunan sorulara verilen cevaplar analiz edildiğinde çalışma grubunun %55'i otizmi sosyal iletişim becerilerinde bozukluk cevabını vermiştir. Eğitim öncesinde, çalışma grubunun %35'i otizmi bir çocuk hastalığı çerçevesinde değerlendirmiştir. Aynı zamanda çalışma grubunun %20'si otizmi bir kromozom eksikliği-fazlalığı olarak nitelendirmiş olması, muhtemelen bu sendromu Down sendromu ile karıştırdığı düşüncesini akla getirmiştir. Ayrıca grubun %20'si otizmi dahillik olarak sınıflandırmış, %20'si de obezite olarak tanımlamıştır. Bu analiz sonuçları, otizm kavramının yüksek oranda duyulmuş olmasına rağmen herkesin bu konuda bilinçli olmadığı sonucunu doğurmuştur. Tohum Otizm Vakfı'nın 2015 yılında 15 ilde 1237 kişiyle yaptığı "Türkiye'deki Bireylerin Otizm Algısı" araştırma sonuçlarına göre; Türkiye'de her 10 kişiden sadece 3'ünün otizmi duyduğu, otizm belirtilerini bilenlerin %7 civarında olduğu, otizm nedenleri hakkında doğru bilgiye sahip bireylerin %19 olduğu rapor edilmiştir [8]. Çalışma bulguları literatürdeki araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Eğitim sonrasında yapılan değerlendirmede; çalışma grubunun %95'i OSB'yi sosyal iletişim becerilerinde bozukluk olarak tanımlamış olması, eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır. OSB ve aile eğitimi konusunda yapılan çalışmalarda, farkındalığın toplumsal bir sorun olduğu ve bu konuda eğitim verilmesi gerektiği bildirilmiştir [6,7,8,12].

Çalışma grubundaki veliler eğitim öncesinde, OSB'li çocuğu olan ailelerin en çok hangi konularda problem yaşadıkları yönündeki araştırma sorusuna dışlanma (%50), psikolojik sorunlar (%45), aile içi sorunlar (%5) ve ekonomik sorunlar (%5) şeklinde görüş bildirmiştir. Eğitim sonrasında ise çalışma grubunun tamamı; OSB'li ailelerin en çok dışlanma, sonra sırasıyla aile içi sorunlar (%75), psikolojik sorunlar (%70) ve ekonomik sorunlar (%50) yaşadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. OSB'li çocuğu olan ailelerin bu süreci yaşarken duygusal, psikolojik, ekonomik sıkıntılar yaşadıkları ve toplumsal izolasyona maruz kaldıklarını ve toplumsal desteğe ihtiyaç duyduklarını belirten çalışma bulguları [7,9,13,14,15] ile bulgularımız uyumaktadır. Özel eğitim okulu ziyareti sırasında OSB'li çocuklar ve aileleri ile yapılandırılmamış sohbetler yapılmıştır. Bu sohbetlerde ailelerin yaşadıkları sorunlara değinilmiştir. Eğitim sonrası analizlerde bu görüşmelerin de OSB'li bireylerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunların doğru anlaşılmasında etkili olduğunu düşündürmüştür.

"Akdağ [16] yaptığı çalışmalarda otizimli çocuğu olan ailelerin aileden aldıkları sosyal destek düzeyi arttıkça umutsuzluk düzeylerinin azaldığını tespit etmiştir". Ayrıca "Karpaz ve Girli [17] otizimli çocuğu olan babalarla yapılan çalışmada, yakın aile fertlerinin ve yakın arkadaşlarının tek destekleri olduğunu ortaya koymuştur." Literatürde belirtilen bu bilgiler, toplumsal değerlerin OSB'li bireylerin ve ailelerinin yaşadıkları sorunların çözümünde önemli bir yer tuttuğunu gösterir niteliktedir.

"Sizin çocuğunuz OSB'li olsa neler hissederdiniz?" sorusuna, çalışma grubunun %70'i üzülmüş/kendini kötü hissedeceğini, %55'i tüm hayatını ona adayacağını, %35'i ona yardım etmek için eğitim almak isteyeceğini, %30'u tedavi yollarını arayacağını, %30'u eğitim almasını sağlayacağı yönünde görüş bildirmiştir. Çalışmamızdaki bulgularla benzer şekilde Güven [18] "Otizimli Çocukların Ailelerinin Yaşadığı Sorunlara İlişkin Görüşleri" konulu tez çalışmasında; ailelerin çocuklarının otizimli olduğunu öğrendiklerinde ilk önce büyük üzüntü duyduklarını, sonrasında durumu kabul edip çocuklarının yaşam kalitesini arttırmak için araştırmalar yaptıklarını rapor etmiştir. Çalışmamızda eğitim sonrasında yapılan anket değerlendirmesinde ise; çalışma grubunun tamamı OSB'li çocukları olsaydı, çocuklarının eğitim almalarının daha gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu olumlu yöndeki bakış açısındaki değişimin; OSB'li bireyleri konu alan ve literatürde izlenmesi önerilen [16,19,20] filmlerin izlenip analiz edilmesinin ve özellikle özel eğitim okulunda OSB'li çocukların eğitim ortamlarını görmüş olmaları-eğitim programlarının ve bu programda OSB'li çocukların gelişimine yönelik gözlem yapma şansı verilmiş olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Otizm kesin tedavisi olmayan ve ömür boyu süren bir sendromdur. Erken teşhis ile çocuğa yönelik uygun bir eğitim planının yapılıp yürütülmesi, uyum becerilerini arttırabilmektedir. "Vuran ve Turhan [21] sistematik ve sürekli eğitimle OSB tanısı alan çocukların eksikliklerinin azaltılabileceğini belirtmişlerdir." Çalışma sonuçlarımız da otizmde farkındalığın oluşmasında eğitimin önemine net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çalışma grubunun %40'ı OSB'li çocuğu olan bir ailenin evine ziyaret yapmaya çekineceğini ifade ederken eğitim sonrasında bu çekincenin azaldığı (%15), aynı şekilde çalışma grubunun %35'i OSB'li bireyle aynı ortamda bulunmaktan rahatsız olmayacağını belirtirken eğitim sonrasında tamamı rahatsız olmayacağını, %30'u çocuğunun sınıfında OSB'li çocuğun olmasından rahatsız olacağını beyan ederken eğitim sonrasında bu oranın %10'a düştüğü saptanmış olması bulguların birbirini desteklediği şeklinde yorumlanmıştır. Farkındalık eğitimi programında "değerler eğitimi ve otizm" seminerinin empati geliştirme, farklılıklara saygı duyma, hoşgörünün artması, sevgi ve sabır gibi toplumumuzun temel değerlerinin hatırlatılmasının önemli ölçüde etkisi olduğu düşünülmüştür.

Çalışmamızda, toplumsal değerlerin hatırlanması, içselleştirilmesi ve günlük yaşantıda davranışlara yansıtılması sonucunda OSB'li birey ve yakınlarının sosyal çevreye daha kolay bir şekilde dahil olabileceği vurgulanarak verilen eğitimin içeriği broşür haline getirilmiştir. Broşür çalışma grubuna dağıtılarak yaygınlaştırılması sağlanmıştır.

5. Öneriler

Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar yüksek ahlaki duyarlılığa sahiptir. Duygudaşlık kurma yetenekleri çok yüksektir. İçinde buldukları sosyal çevrenin bu duyarlılığı göz ardı etmemesi ve doğru yönlendirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda ahlaki duyarlılığın oluşmaya başladığı küçük yaşlarda, sosyal çevreyi düzenleyen ve toplumsal değerleri öğreten aile kurumuna çok görev düşmektedir. Geleceğin mimarları olacak olan üstün yetenekli ve zekalı çocukların aile içinde sosyal, ahlaki ve zihinsel bir bütünlük içinde gelişimlerinin sağlanması gerekmektedir. OSB'li bireylerin ve yakınlarının toplumda karşılaştıkları sorunların, empati, hoşgörü, sabır, gibi toplumsal değerlerle azaltılabileceği konusunda eğitimler yaygınlaştırılabilir. Çalışmamızda uyguladığımız farkındalık eğitim programı, bu eğitimlerde kullanılabilir.

Çalışmamızda uyguladığımız farkındalık eğitiminde OSB'li bireylerin ve yakınlarının toplum içinde yaşadıkları sorunlar ve toplumsal değerlere uygun davranışların etkilerini konu alan filmlerin izlenip, analiz edilmesinin farkındalık oluşturma konusunda olumlu etkisi gözlenmiştir. Bu sebeple medyanın önemli bir eğitim ayağı olduğu göz önüne alınarak, OSB gibi toplumda az veya yanlış bilinen sağlık sorunlarını, toplumsal değerlerin bu sorunlara bakış açısını konu alan kamu spotu gibi medya materyallerinin hazırlanması önerilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Ekınsu Başarı: Literatür Tarama, Veri Toplama, Araştırma **Kevkeb Şahin:** Literatür Tarama, Veri Toplama, Makale Yazımı, Araştırma **Ecem Karabulut:** Literatür Tarama, Makale Yazımı, Araştırma

Çatışma Beyanı

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

1. Kardaş, M. N., & Cemal, S. (2017). Değerler eğitimi ve Türkçe öğretiminde değer eğitimi üzerine yapılan araştırmalara ilişkin kaynakça denemesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 383-412.
2. Cutts, N. E., & Moseley, N. (2004). Üstün zekalı ve yetenekli çocukların eğitimi (Çev. İsmail Ersevım). İstanbul: Özgür Yayınları.
3. Hökeleklı, H. & Gündüz, T. (2004), Üstün yetenekli çocukların karakter özellikleri ve değerler eğitimi, 1. Türkiye üstün Yetenekli çocuklar Kongre Bildiriler Kitabı
4. Neslitürk, S. (2013). Anne Değerler Eğitimi Programının 5-6 Yaş çocuklarının sosyal Beceri Düzeyine etkisi. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve ev Yönetimi eğitimi ABD Çocuk gelişimi bilim dalı, Konya
5. Yıldırım, D. T. (2016). Üstün yetenekliler için değerler eğitimi dersinin önemi. *Current Research in Education*, 2(2), 99-120.
6. Çopurođlu, Y. C. & Mengi, A. (2014). Toplumsal Dışlanma ve Otizm, *Türk Çalışmaları*, 9(5), 607-626
7. Uz, S., & Kaya, K. (2018). Otizmlı Çocuklara ve Ailelerine Yönelik Damgalama. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 663-683. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1411>
8. Rakap, S., Birkan, B., & Kalkan, S. (2017). Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu ve özel eğitim, *Tohum Otizm Vakfı, Sivil Düşün AB Raporu*
9. TNAS. (2015). Farklı düşünün - Olumlu davranın, Otizmin Kamu Algıları. Londra: Ulusal Otistik Toplum.
10. Ablak, S. & Aksoy, B. (2018). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan mekâni algılama becerisine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Turkish studies*, 13(11), 1-32. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13234>
11. Kurnaz, A., Çiftci, Ü., & Karapazar, H. (2013). Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin değer algılarının betimsel bir analizi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 185-225.
12. Bozukluğu, O. S., & Hiperaktivite, D. E. (2015). Autism spectrum disorder and attention deficit hyperactivity disorder: Knowledge and attitude of family medicine residents in Turkey. *Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care*, 9(2), 46-53. <https://doi.org/10.5455/tjfm.178559>
13. Sarcan, Ç. (2019). Otizmlı bireylere sahip ailelerin yaşadıkları sorunların sosyolojik bir değerlendirmesi: Bulancak ilçesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
14. Tüfek, G., & Sarı, S. (2016). Otizm bilinci ve otizmlı çocuğu olan ailelerin yaşadığı problemler (Anadolu otizm vakfında eğitim gören öğrenci aileleri örneği). TÜBİTAK projesi.
15. Top, F. Ü. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1), 34-42.

16. Akdağ, B. (2023). Bir İlçedeki Sağlık Çalışanlarının Otizm Spektrum Bozukluğu Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 39(2), 243-249. <https://doi.org/10.53490/egehemsire.1231521>
17. Karpaz, D., & Girli, A. (2012). Yaygın gelişimsel bozukluk tanılı çocukların anne-babalarının yas tepkilerinin, evlilik uyumlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 13(02), 69-89. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000171
18. Güven, E. (2019). Otizmlilerle ailelerinin yaşadığı sorunlara ilişkin görüşleri. Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler ABD, İstanbul
19. Mostowfi, A. (2018). Otizm spektrum bozukluğu: dört bağımsız filme dair okuma. Yüksek lisans tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü medya ve Görsel Sanatlar ABD, Ankara
20. Türkmen, A., Kalpaklı, F., & Sevinç, İ. (2015). Benim adım khan filmi: Otizmin medyadaki yansıması. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(30), 381-395.
21. Turhan, C., & Vuran, S. (2015). Otizm spektrum bozukluğu gösteren çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykü ve video model uygulamalarının etkililik ve verimlilikleri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 7(2), 294 – 315. <https://dx.doi.org/10.20489/intjces.31495>